

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1931-05-25, iš Būgių - į Kauną

Mielas Vandukai

Mielas Vandukai,

Tai aš jau Būgiuos, ir kaip gaspadorius.

Atvažiavau laimingai. Stoty arklių nebuvo, važiavau savo „mašina“ [1] (Kaune stotin ir nuo kalno gerai nuvažiavo), tiktai jos kaip reikiant užvest nemokėjau, važiavau be motoro, – kelias – blogas, kiek pavargau. Būgiuose manęs nieks nelaukė, manė, atvažiuosiu sekmadienį. Ir nei Dalė, nei tėvas nepajuto, kaip atvažiavau ir atsiguliau [2].

Dalė [3] baisiai apsidžiaugė. Sekmadienį perdien kartu su ja buvom, kalbėjom, žaidėm. Labai gera ir miela buvo. Tėvas [4] nei Klima [5] ja nesiskundžia. Šiandie, pirmadienį, irgi labai gera. Tiktai aš popiet kiek dirbau, norėjau parašyti tai enciklopedijai [6], tai Dalė su Petrone [7] ir One [8] buvo miške, atėjo pavargusi, kiek kaprizijos, bet tai mažmožis. Bet kai su ja būni, kalbi – labai miela. Ji nori kalbėti, žaisti. Žaidžiam sviediniu, „rutuliukais su pagaliukais“. Arba aš prie stalo rašau, o ji sėdi šalia – karmo ką ar piešia, ar klijuoja. Ir labai daug kalba. Atrodo gražiai, pasitaisius, valgo daugiau už mane, sveika, auga. Batukus nunešiojo, tuos guminiiais padais. [1r] // Daviau Domei [9] pataisyti juoduosius – bus kas dieną nešioti. Pilies naujieji sandalai kiek panešioti, bet dar geri. Pačių naujų sandalų (kur aš atvežiau) dar nebuvo užsidėjus – mat šalta. Bet bus geri.

Vakar buvo atėjęs senis Danisevičius [10]. Drauge apėjome Būgių laukus, ūpas – geras. Viskas pasėta, labai gražiai sudygę. Prastoki rugiai, bus gal vos 3–4 grūdų, bet labai geri kviečiai, geresni už pernykščius. Gerai auga ir dobilai. Man važiuojant iš stoties laukuose buvo didžiausia šalna: Klimos nukentėjo agurkai ir kiek pomidorai (kiti buvo aprišti – nenukentėjo). Karvės duoda labai daug pieno. Kas dieną veža į pieninę po 60 litrų ir dar patys turi namie pieno, sviesto, smetonos. Tėvas – sveikas, gerai atrodo, širdingas. Taip kad yra viso pagrindo būti geram ūpui, kuris ir yra geras.

Pranį [11], Dalės prietelių, tėvas išvarė: 2 dieni kažkur girtuokliavo. Dabar jis dirba pas daktarą Panceržinskį [12].

Andzia [13] – kiaulė: pasakė senei Biržiškienei [14] apie Viktoro [15] „persikrikštijimą“ [16]. Jei turėsi progos, pranešk apie tai Viktorui, jog jis nemanytų, kad tai mes pranešėm.

Pasakojau šiek tiek Būgiuose apie Olės [17] – Kazio [18] istoriją. Tėvas labai [1v] // juokiasi. Prašo jis parašyti specialiskai Kaziui, kad jis, Tėvas, kviečia Kazį į Būgius visom atostogom, kad jis Būgiuose esą galis gyventi, kiek tik nori. Tat rašau šiandie apie tai ir Kaziui. Pasakojau Tėvui, užsiminiau, kad Tadas [19] žada atvažiuoti į Būgius. Pasakiau tą momentą, kai tėvas Tadą „durniumi“ vadino. Dėl atvažiavimo – jis nieko nepasakė, matyti, nesitikėjo iš Tado tokio žygio. Tai buvo vakar. Šiandie vėl užėjo kalba apie Tadą. Taip pat „durniu“ vadino, bet jau daugiau dėl fasono, geresniu tonu. Aš kalbėjau, kad Tadas dabar keičiasi, kad pas jį nebėr įsivaizdavimo, ir tai Tėvui tiko. Matyti, jis būtų labai patenkintas, jei Tadas atvažiuotų. Tėvas tai suprastų kaip pagarbos išreiškimą, ir jam „atleistų griekus“ visus. Svarbiausia dar ir tai, kad aš Kaune sutikęs Tadą jam kalbėjau, kad Tadas turi atvažiuoti į Būgius ir tuo parodyti Tėvui pripažinimą. Tadas tai puikiai suprato ir su manimi visiškai sutiko. Man rodos, Tėvas ir „durnavoja“ Tadą todėl tik, kad Tadas iki šiol tokio pripažinimo nerodė, – čia yra visų santykių sekretas. Man dabar aišku, jeigu Tadas atvažiuotų – liktų tarp jų kuo geriausi santykiai. Tu prie progos Tadi tai primink ir tegu tikrai jis užvažiuoja: atgis geri santykiai, kuriems būti blogais nėra pagrindo. Man rodos, kad aš čia tikrai neklystu. [2r] //

Rytoj, antradienį, tėvas, Klima ir aš – visi važiuojam į Vieksnius: į laidotuves – mirė Zubčenkienė [20],

staiga. Ko mes važiuojame – Dalia nežino, tik ir ji prašosi kartu važiuoti, bet jos nepaimsime. Atsigulė ji ašarodama, klausiau, ką Tau aš turiu nuo jos parašyti: ji sakė negalinti pasakyti, bet rytoj iš pat ryto nors trumpai, bet pati Tau parašysianti [21]. – Dar naujiena: antras Dončė, tėvo darbininkas, serga plaučių uždegimu, kuris jau buvo, eina geryn, bet darbininko nėra. Tėvas – nesiskundžia, apsidirba.

Taip ramu čionai. Prie vakarienės buvo kalba apie baltų akacijų žydėjimą. Ir man rodos, kad akacijos žydi. Rodos, toks saldus jų kvapas, ir magnolijos, ir tylus vakaras... Kiek Kaune buvau išsiblaškęs ir iškrikęs, tiek čia per dvi dieni lyg susikaupiau, atbudo fantazija ir veikia – painiojas fantazija... Jausmai, kurių jau senai pas mane nebebuvo. Taip toli-toli pasaulis, bet drauge nėra ir jokių sienų visam pasauliui aprėpti. Vyšnios šlama palangėj, vėjas ūžia po vinkšną... O ten toliau rugių laukas banguojas... Myliu aš tą mielą ilgėjimos. Tokią valandą ir dainos gimsta, ir žmogus daraisi kažkaip gilesnis, geresnis... Nesakyčiau, kad tai yra dvasios poilsis, – čia dvasia nereikalinga ilsėtis. Tik kad būtų galima paversti konkrečia forma tai, kas dar mėlynose ūkanose neaiškiais kontūrais plasnoja [22]... Tiek to.

O Tave labai labai bučiuoju – ir myliu.

Tavo Bol

Pirmadienio vakaras.

‘Kaip buvo pas Vaclovus [23] pietūs? Kaip pas Zaunius [24]? Kaip toliau eis santykiai? Kas bus su kunigais? Kokios naujienos? Viską rašyk – labai laukiame!’ [25] [2v] //

Miela, brangi Mama,

Pas mus yra šuniukų, kačiukų, viščiukų ir ančiukų. Klausyk, vieną šuniuką išvežė, buvo du, paliko vienas. Klausyk, varna paėmė du ančiuku, buvo šešiolika, paliko keturiolika. Vienas viščiukas serga. Kartą vieną Barbė padėjo šiltai ant plytos ir netyčia iškepė, ir turėjom išmest. Nežinom, kas užmynė viščiuką, kai pietus valgė darbininkai, viščiukui akys išlipė, o Manė po pokaičio atsikėlus verkė. Balys beveik kasdien važiuoja į Vieکشnius su savo dviračiu ir leidžia motorą. Kai važiavo iš stoties, motoro neleido, buvo blogas kelias. Aš važiauvau į Vieکشnius Klimos palydėti iki pat Vieکشnių, bet ne prie pat miestelio. Buvo lietus, aš nesušlapau, buvau su savo pelerina ir su skėčiu, mes su Petrone palydėjom prie to didžiojo kelio, su Antanu ir apsisukom. Gera apsisukt, lygus kelias, o kai važiavom – buvo purvas. Mama, aš Tavęs labai laukiu ir pasiilgau. Klausyk, ką tu dirbi kas dieną? Sakei, greitai atvažiuosi, o visai negreitai?

Labai gerai Būgiuose. Laukiau tavęs.

Visiems gerai čia. Man už visus geriausia – galiu dirbt, ką noriu.

Bučiuoju, labai tavęs laukiu.

Dalė

Visas atvirutes, kur tu atsiuntei, sudėjau į albumą. [1r] // [1v] //

KOMENTARAI

- [1] „Laiške paminėta „mašina“ buvo motociklas, kurį B. buvo nusipirkęs, bet labai juo nepatenkintas. Vasaros pabaigoj, kai buvom Palangoje, davėsi prikalbamas Grėbliausko pirkti sportinį „Fiat“ automobilį. Pinigų tam nebuvo, bet Balys, baigęs rašyti „Milžino paunksmę“, taip buvo tikras laimėsiąs premiją, kad skolon tą „Fiatą“ nusipirko... 11. 000 litų! Tai buvo didelė rizika – ir mes ilgai mokėjome skolą... O automobilis mums ilgai tarnavo, Būgiuose padarė sensaciją...” (Vandos Sruogienės pastaba).
Šis faktas randamas ir Vandos Sruogienės atsiminimuose: „Tad bene 1931 m., būdamas Palangoje, davėsi prikalbamas italų firmos Fiat atstovo Grėbliausko ir už 11000 litų pirkto sportinį automobiliuką. „Milžino paunksmę“ buvo vos užbaigta... Negavus premijai skirtų 10000 litų, susidarė skola, kurią ilgai teko mokėti. Mūsų biudžetui tai buvo labai didelė suma“ („Iš Balio Sruogos ir Fausto Kiršos santykių“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 135).
Dalia Sruogaitės atmintyje išliko toks fragmentas: „Tad vieną vasarą Balys ir nusipirko tokį keistą tarškalą – dviratį su motoru... Burzgino į Vieکشnius ir atgal, o mums – jokios naudos: vos vienam važiuoti ši „mašina“ tetiko“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 11). Rašytojas pirkinį buvo patenkintas: „Visa pramoga – tai motociklu važinėju į Vieکشnius paštan. (Pirkau tokį pusiau motociklą, pusiau dviratį)“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Būgių – į Berlyną, 1931-07-15, in: LTTI BR, f. 53, b. 269, l. 1r).
„Balys neilgai birzgino tą savo dviratį. Vieną dieną išvyko į Palangą. Mama kažkodėl buvo sutrikusi, nerami, lyg nujausdama nemalonumą. Ir štai po kokios savaitės Būgių ramybę sudrumstė keistas užesys. Tokio užesio, dievaž, niekas palaimingoje Kamanų pelkių tyloje nebuvo girdėjęs. Subėgo visos „dvaras“ ir žiūri: iš viešelio pro liepelę suka į Būgius tikras automobilis. Naujas, blizgantis, su stiklinėmis lempom... O už vairo – Balys! Man tai buvo lyg devintas stebuklas, ir ilgai negalėjau suprasti, kodėl mama taip keistai elgėsi, lyg ir pyko... [...] Tik po daugelio metų, jau suaugusi, sužinojau, kad Balys su tuo *Fiatu* įklimpo į didžiulę skolą, jai išlyginti ir iš jo kapstytis turėjo padėti ir mama, turbūt atsisakydama daugelio dalykų, kurie kitoms Kauno ponioms buvo būtinybė“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 11).
Sąskaita Baliui Sruogai „už automobilį „Fiat“ [Modell 514 mot. Nr. 106-25 J] grynais pinigais [10. 500 lt.] ir motociklą firmos „Wanderer“ vertės [600 lt.] [viso lt. 11. 100] išrašyta Kaune 1931-09-12, pasirašyta ir patvirtinta Viktoro Vailokaičio, automobilių fabrikų „Chrysler“, „Opel“, „Fiat“ atstovo, parašu ir spaudu (žr. „Sąskaita Nr. 25“, in: „Įvairių įstaigų sąskaitos ir kvitai Baliui Sruogai“, in: LTTI BR, f. 53, b. 1015). Iki 1931 m. rudens Balys Sruoga automobilio „Fiat“ dar neturėjo, bet vasarą, gegužės mėn. pabaigoje, jau turėjo „Wanderer“ firmos motociklą, pirktą į skolą.
- [2] „Balys su Dalia dažnai anksčiau už mane atvažiuodavo atostogų į Būgius, nes aš mokytojavau gimnazijoje ir mano atostogos prasidėdavo vėliau, negu universitete. Iki 1935 m., kada per Velykas Tėvas sunkiai sirgo, santykiai Būgiuose buvo geri. Po tos ligos prasidėjo iš Klementinos pusės intrigos prieš Balį ir atmosfera Būgiuose darėsi vis labiau ir labiau slegianti“ (Vandos Sruogienės pastaba).
- [3] Dalia Sruogaitė (1925–2015), Balio Sruogos ir Vandos Daugirdaitės-Sruogienės dukra, šešerių metų mergaitė.
- [4] Kazimieras Daugirdas (1865–1946), Būgių ūkininkas, 1922–1933 m. Medemrodės girininkas.
- [5] Klementina Kopystinskaitė, Kazimiero Daugirdo pagalbininkė Būgiuose.
- [6] Balys Sruoga rašė straipsnį iš dramaturgijos srities, žr. B. S. „Antraktas“, in: Lietuviškoji enciklopedija, t. 1: *A–Atskalūnas*, vyr. redaktorius Vaclovas Biržiška, Kaunas: „Spaudos fondas“, „Varpo“ spaustuvė, 1933, p. 779–780; dar žr. Balys Sruoga, *Raštai, t. 11: Teatro kritika, 1930–1947*, sudarė Algis Samulionis, parengė, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 295.
- [7] Petronėlė Savickaitė, Sruogų šeimos pagalbininkė Kaune. Vasarą padėdavo prižiūrėti Dalią Sruogaitę Būgiuose.
- [8] Onė Savickaitė-Butkienė, darbininkė Būgių ūkyje.
- [9] Dominikas Rimkus, darbininkas Būgių ūkyje.

- [10] Danisevičius, „kaimynas iš Peiliškių – mažo dvarelio prie valstybinio miško masyvo ir Kamanų – iš tikro užkampio. Bajoras iš senos, garbingos šeimos, bet nusigyvenęs žemiau gero ūkininko lygio. Atkakliai išlaikęs darytą lenkų kalbą. Senis Danisevičius (čia jis vadinosi Danys) kartais pėsčias užeidavo pas mus palaikydamas dar su mano seneliu turėtus santykius. Buvo nuobodus. Tėvas ne daug ką su juo turėjo apie ką kalbėt, bet reikėdavo pavaišint, kartu senu papročiu apeidavo laukus“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 1r).
- [11] Pranis, darbininkas Būgių ūkyje. „Bernas, neilgai pas mus buvo, bet per pokaitį su Daliuku žaisdavo. Aš jo beveik neatsimenu“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 4r).
- [12] Edvardas Panceržinskis, „med. dr., kaimynas, čia pat turėjęs dvarelį; kupriukas, gamtos nuskriaustas, vienišas, baigęs mokslus ir praktikavo tik savo apylinkėje“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 3r).
- [13] Ona Bagnickaitė (1875–1941), kaimynė menininkė, „žavi asmenybė, netolimo romantiško dvarelio – Santeklių (ach, tas grožis!) savininkės, senos panos Teklės Gruževskaitės augintinė. Mano Motinos vienmetė ir jos, seserų Paulavičaičių, vaikystės, jaunystės draugė. Mažikė, graži, „fliciarka“, dėl jos mano Motinos brolis Edvardas šaudėsi..., buvo ir mano, ir vėliau Dalios draugė, Balys ją mėgo ir jau senutę paerzindavo, pajuokdavo. O buvo dailininkė, Paryžiuje, Matisse, Monet klasėse, tapė impresionistiškai, tik jos meno apylinkės „žinovai“ nesuprato ir ji metė tapybą (buvo Stabrovskio mokinė, Varšuvoje vienu laiku su M. K. Čiurlioniu), išgilino į audimą. Pati pirmoji nepr. laikais suorganizavo Mažeikiuose liaudies audinių parodą. Ten buvo ir mano austos juostos... Tai buvo mūsų maloniausia draugystė. Tiesa, pasakojama, kad mano Tėvas, kavalierius, buvo atvažiavęs iš savo veterinariškos tremtinio tarnybos Užkaukazėje į tėviškę, asistavęs Andziai, visi nustebo, kad jis iš atostogų išsivežė žmoną ne ją, bet – mano Motiną. Tai buvo 1874 m. Seni laikai... O Andzia lankydavosi pas mus Kaune, Balys ją savo Fiatuku vežiodavo“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 3–4r).
- [14] Elžbieta Biržiškienė (1858–1938), profesorių Vaclovo Biržiškos, Viktoro Biržiškos, Mykolo Biržiškos motina, „juk dr. Antano ir Elžbietos Biržiškų namai Vieksniuose buvo ilgą laiką kultūrinio gyvenimo centras, kur iki 1914 m. rinkdavosi apylinkės dvarininkija (jau su lietuviškos inteligentijos priemaišu), o po karo – lietuviybės tvirtovė“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 4r).
- [15] Viktoras Biržiška (1886–1964), matematikas. 1931 m. Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, Matematinės analizės katedros vedėjas.
- [16] „Viktoras Biržiška, persiskyręs su pirmąja žmona, Vanda Chomichauskaite, kuri po karo atsidūrė Lenkijoje, priėmė protestantizmą – motinai tai galėjo būti nemaloni žinia“ (Vandos Sruogienės pastaba).
- [17] „Olės istorija“ susijusi su Vaclovo Biržiškos antrąja žmona [Aleksandra Biržiškiene] (Vandos Sruogienės pastaba). Tolesniuose Balio Sruogos laiškuose istorijos detalių nepateikta.
- [18] „Kazys – Balio brolis, išgyvenęs šeimos tragediją“ (Vandos Sruogienės pastaba). Nekontretizuota, su kokiais išbandymais susidūrė Kazimieras Sruoga, tačiau liepos mėn. jis išsėjos Būgiuose: „Dabar 10 dienų Būgiuose vieši Kazimieras, bet jau už poros dienų rengias atgal į Kauną“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Būgių – į Berlyną, 1931-07-15, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 269, l. 1r).

- [19] Tadas Petkevičius (1893–1964), teisininkas, diplomatas, pedagogas, Vandos Daugirdaitės-Sruogienės tėvo Kazimiero Daugirdo pusbrolis, kurį Vanda Daugirdaitė vadino savo „dvasios tėvu“: „Jis padaršino mane arčiau susipažinti su Baliu Sruoga, kuriuo susidomėjau 1916 m., skaitydama jo poeziją. Mano būsimasis vyras man atrodė toks keistas, ilgaplaukis, beveik „hipis“, bet Tadas pasakė, kad jo nebijočiau, nes rimtas ir labai gabus. Tiesa, vėliau tarp jų įvyko kažkoks nesusipratimas ir Tadas mane pradėjo kalbinti nebedraugauti su Sruoga, bijojo, kad aš per daug su juo įklimpsiū. Tačiau buvo jau per vėlu. Tiesa, paskui, kada gyvenome šeimomis, jo santykiai su Baliu atšalo, kartu ir su manim. Man buvo gaila. Iki šiol nežinau priežasties, bet jau grįžęs iš Sibiro Tadas man parašė šiltą laišką, kurį laikau ir labai branginu“ (Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, „Mano dvasios tėvas“, in: Tėvynės labui: teisininkas Tadas Petkevičius, sudarė Eglė Lukėnaitė-Griciuvienė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2021, p. 262). Anksčiau Vanda Sruogienė liudijo: „Į mano draugystę su Baliu jis žiūrėjo su susirūpinimu, laikęs Balį nerimtu, nepastoviu, išpėdavęs mane nesusiartinti su juo per daug“ (Vandos Sruogienės pastaba). Kazimieras Daugirdas, 1920 m. grįžęs iš Ukrainos į Lietuvą, pusbrolio paveiktas, „taip pat labai susirūpino mano artimumu su Baliu, mane įtarė vedant nemoralų gyvenimą ir buvo man labai rūstus ir kietas. Tadas tada stojo manęs prieš jį ginti. Jų seniau artimi santykiai pairė. Taip pat ir Tado santykiai su Baliu atšalo – Tadas nepakęsdavo kitokios nuomonės, buvo despotiškas ir netolerantiškas. Ir mano santykiai su juo nebuvo tokie artimi kaip pradžioje“ (Idem).
- [20] „Laiške paminėtoji [Raisa Ušakova] Zubčenkienė buvo Veros Zubovienės sesuo, rusė emigrantė, prisiglaudusi po revoliucijos Vladimiro Zubovo dvare Medemrodėje – Būgių kaimynystėje. Su Zubovu Tėvą rišo ne tik sena draugystė iš Šiaulių gimnazijos laikų, bet ir giminytė – Zubovas buvo vedęs Tėvo pusseserę Sofiją Bilevičiūtę. Su ja persiskyręs vedė buvusią socialdemokrato veikėjo Vaclovo Bielskio žmoną, rusę, dvarininkaitę iš Tverės gubernijos, kuri jam buvo puiki gyvenimo draugė, linksma, sociali, kurią ir Tėvas mėgo, ir palaikė artimus ryšius su Medemrodu. V. Zubovas mirė 1933 m., Zubovienė buvo bolševikų išvežta į Sibirą ir ten nusižudė. Su Zubovo sūnumi – Vladimiru (Dziuteku) ir jo dukterimi Alina Fledžinskiene ir jų šeimomis ne tik mudu su Baliu, bet ir vėliau Dalia, palaikė labai artimus ryšius“ (Vandos Sruogienės pastaba). „Su ja Balys daug kalbėdavo apie Leningrado, Maskvos teatrus – tai buvo „aukštojo svieto“ atstovė“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1990-11-06, in: *LLTI TS*, l. 3r).
- [21] Dalios Sruogaitės pasirašytas ir Balio Sruogos ranka užrašytas laiškas, skirtas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, pridedamas kaip šio laiško priedas, jame atsiskleidžia Būgių kasdienybės realijos, Dalios Sruogaitės rūpesčiai ir savijauta vasarą, motinos ilgesys (Balio Sruogos ir Dalios Sruogaitės laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, [1931-05-26], iš Būgių – į Kauną, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 516, nr. 2, l. 1r).
- [22] Balys Sruoga 1931 m. vasarą rašė dramą „Milžino paunksmė“: „O per vasarą noriu padaryti dar vieną darbą, jei pavyks – tai bus gerai, nepavyks – reikės sutikt ir su tuo. Todėl aš ir sėdžiu vasarą Būgiuose, nesiruošdamas iš jų pasijudinti, – ne tik į Palangą nevažiuosiu, bet čia ir pas kaimynus niekur nesilankau, kuo nusipelnau didelio pasipiktinimo“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Būgių – į Berlyną, 1931-07-15, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 269, l. 1r); „O mūsų gyvenimas Būgiuose tylus ir ramus, darbo nuotaika“ (Idem, in: *Ibid.*, l. 2r). Intensyviausias rašymo aspektu buvo liepos mėnuo: „Aš dabar dirbu, kartais kol visai sudurnėju, kaip sako, kol iš kaktos „smegenys pradeda sunktis“ – kol galva visai apkvaista, kol kelias dienas nieko nebesuprantu“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Būgių – į Berlyną, 1931-07-23, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 268, l. 2v).
- [23] Vaclovas Biržiška, Aleksandra Biržiškienė.
- [24] Dovas Zaunius (1892–1940), teisininkas. 1929–1934 m. Juozo Tūbelio Ministrų kabinete užsienio reikalų ministras; Vincė Jonuškaitė-Zaunienė (1901–1997), dainininkė. 1925–1944 m. Valstybės teatro solistė. „Po Kalėdų mūsų santykiai su dr. Z. buvo visai nutrūkę, bet pastaruoju laiku iš jo ir jos pusės buvo padaryta žygių santykiams atnaujinti, tik aš pabėgau į Būgius“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Būgių – į Berlyną, 1931-07-15, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 269, l. 2v).
- [25] Tekstas, prirašytas vertikaliai Balio Sruogos ranka antrojo lapo antroje pusėje.